

עין ששמה לנגן עין סוזה

נגן או שגורים וכוונה שיהיה נגן... יוהאן סבסטיאן באך... רב הקהילה...

רבינו הגאון

היה רב ודומה ורואה בו... רבינו הגאון רבי יוחנן בן יצחק... ידוע עליו שזעק את...

יה רבו לתקוע בשפת הפלה המלכות קריק קריק קריק... היה רבו לתקוע בשפת הפלה המלכות קריק קריק קריק...

תורת הבינה... (א) וכן המוסק... (ב) וכן המוסק... (ג) וכן המוסק...

יום טוב פרק רביעי ראש השנה

שיעור מרובה כולם יבטחו... שיש כקונטרס שלה קולה... מרובתה הוא ולא וקנה... קונה כקריק קריק קריק...

ששישטה לפני תל העברת שופר תרועה וכנין שפשוטה לארדיה תל... תעבירו שופר ואין לי אלא צינור בראש השנה בנין תל ברדש השביעי שאין

מסורה השירה

קטן שהגיע לחיך... ממעסקן בתן שלמדו וכל שכן שאין מעבירן... שאלו ממעסק הוא ולא... מרובתה הוא ולא וקנה...

היה רבו לתקוע בשפת הפלה המלכות קריק קריק קריק... היה רבו לתקוע בשפת הפלה המלכות קריק קריק קריק...

מסורה השירה... (א) וכן המוסק... (ב) וכן המוסק... (ג) וכן המוסק...

R. Simon

ספר מסורה השירה... כפי מסורה... מסורה... מסורה... מסורה...

שיאין תלמוד לוג... דיום הפורים נמת... פשוטה וממע הט... מחילה ופוק ומרובה... דהק פשוטה לפניה... באלמע עברין תלם... חדל ולכוונות... חלל: ת"ל... חרות ללל אמת פשוטה... למצויה: ומצוי לויין... זה בוד כו... לפי הללו לא נלמדו במקו... נלמדו כהלל השני... מנין לכן האמורו... צינור ויומן האמור... שיהו כלין וכלל שלש... לביש: נלמד כד"ה... נלמד צינור והעברו... וחמח השביעי: וחמח בהיקושא: נלמד כשופר ופשוטה ל... נמר ד"ה מיזבל כה... כהש השביעי אל... הרועות של חדס השב... ולסוף גמר בג"ש... זה בוד ה' וכו' מימי... כדמתיין שיהו שתי... צינור לין היעוה ש... שות: ד"ק או לאו... נלמדה בג"ש מ' למצי... הימי מיזבל הכל כה... מעמדה היא תג מי... שהא פשוטה לפניו ו... חקיעה כסני עצמה ל... חת ה' וכו' קתמ... חרובה אלה הי"ק וכו'... והחמה הישעי מרוע... אלא חתה ה' וכו'... חוקיעין מרועה: כו... חתקעו ולא חתיעו: מ... מתקוע ומרשו קא... לא קרי לה מקיע... כרקן חקיעה כסני

שמיאל ברח נרצבו... זכרון תרועה ריב... יאריך ביום ולא ב... לפשוטה לפניו וכו... דבדר *ב מתנא... רועה וכתיב ו... כאן כקול ולהיא... הצוהרות ת"ל *... מחכסה בו דוי... בקסרי חקיעה ו... חקיעה חרובת *... חקיעה כספיקא... חקיעה וכו' דוי... חקיעה חרובת *... חקיעה חרובת *... חקיעה חרובת *

השירה... (א) וכן המוסק... (ב) וכן המוסק... (ג) וכן המוסק...

תלמוד... (א) וכן המוסק... (ב) וכן המוסק... (ג) וכן המוסק...

יום טוב פרק רביעי ראש השנה

מתעשרה נמי אדם אלמלא לא ילא... קנינתו ונכר מחשבתו וכו'...

השע הקיעות בתשע שעות ביום יצא תניא... נמי הכי שמע תשע הקיעות בחשע שעות...

השע הקיעות בתשע שעות ביום יצא תניא... נמי הכי שמע תשע הקיעות בחשע שעות...

סכרת הש"ס... סכרת הש"ס... סכרת הש"ס...

סכרת הש"ס... סכרת הש"ס... סכרת הש"ס...

רבינו הגאון... סכרת הש"ס... סכרת הש"ס...

סכרת הש"ס... סכרת הש"ס... סכרת הש"ס...

סכרת הש"ס... סכרת הש"ס... סכרת הש"ס...

סכרת הש"ס... סכרת הש"ס... סכרת הש"ס...

סכרת הש"ס... סכרת הש"ס... סכרת הש"ס...

סכרת הש"ס... סכרת הש"ס... סכרת הש"ס...

סכרת הש"ס... סכרת הש"ס... סכרת הש"ס...

סכרת הש"ס... סכרת הש"ס... סכרת הש"ס...

כי סליק רבי אבה מירא... ר"ה לנקות מפרס מ"ש...

סכרת הש"ס... סכרת הש"ס... סכרת הש"ס...

סכרת הש"ס... סכרת הש"ס... סכרת הש"ס...

סכרת הש"ס... סכרת הש"ס... סכרת הש"ס...

ל' פלל לו פקוסט...

ל' פלל לו פקוסט...

ספר

הלכות גדולות

על פי מהדורת ויניציה ש"ח ושאר דפוסים וכתבי־יד

עם

ציונים מראה מקומות מפתחות ומבוא

בתוספת

פירושים והגהות מגאוני ישראל

בן אריה — רבי זאב וואלף ליפקין מטלז

רד"ל — רבי דוד לוריא

רבי אברהם שמעון טרויב

רבי עזריאל הילדסהיימר

רבי יוסף זכריה שטרן

רבי ירוחם פישל פרלא

יו"ל לראשונה

על פי כתבי־יד ודפוסים

מכון אור המזרח

מכון ירושלים • תשנ"ב

6

מארכת קבין מפשיטתו לאחוריו ומתפלל, ארבעת קבין מניחו על גבי קרקע ומתפלל. היה יושב בספינה או באסדה, יכוין את לבו כנגד בית קדשי הקדשים. תנו רבנן (בבבא בתרא דף ס"ג) הסומא ומי שאינו יכול לכוין את הרוחות יכוין את לבו כנגד אביו שבשמים שנאמר (דברי הימים ב' כ"ג) והתפללו אל ה'.

תנו רבנן השכים לצאת לדרך מביאין לו שופר ותוקע לולב ומנענע מגילה וקורא בה ומתפלל וכשיגיע זמן קרית שמע קורא, וכן מי שהשכים לישב בקרון או בספינה מתפלל וכשיגיע זמן קרית שמע קורא, רבי שמעון בן אלעזר אומר בין כך ובין כך ממתין וקורא קרית שמע ומתפלל. במאי קא מיפלגי, מר סבר תפלה מטומא נדוק, ומר סבר מספק גאולה לתפלה נדוק. "אך על גב דאבוה דשמואל ולוי עבדו כי הא מתניתא, דאמרין אבוה דשמואל ולוי כי הוה בני למיפק באורחא הוה מיקדמו ומצלו וכד מטי זמן קרית שמע קארו במאן כי האי תנא התניא השכים לצאת לדרך מביאין לו שופר ותוקע לולב ומנענע מגילה וקורא בה ומתפלל וכשיגיע זמן קרית שמע קורא, רב אשי לא סברה דאמר לא הוינן רבנן קשישין דעבדין הבין.

רבי אלעזר בן עזריה אומר (בבבא בתרא דף ס"ג) אין תפלת המוספין אלא כהבר שיר, והכמים אומרים כהבר שיר ושלא כהבר שיר, והלכה כהכמים.

(שבת דף ק"ג) רבי יהושע בר אבהו עליו הדר עילו, א"ל רבי ירמיה מאי מעבא הדר מר עילו, אי נמיא משום דלא בין מר דעתיקה והאמר רבי אלעזר לטולם ימוד אדם את עצמו אם יכול לכוין את לבו יתפלל ואם לא אל יתפלל, ואלא משום דלא אדבר מר דראש הדין והתניא משה ולא הזכיר של ראש הדין בשחרית אין מהזדין אותו מפני שתפלת מוספין לפניו, אמר ליה רבי יהושע בר אבהו לרבי ירמיה ולאן איתמר ליה אמר רבי יוחנן בעיבור טנה, הולכך היבא דמינה שליח ציבור ולא אדבר דראש הדין בשחרית אין מהזדין אותו שחרית תפלת מוסף לפניו, ודוקא שליח ציבור מפני שצורח ציבור אבה יחיד הדר מצלי.

1091 והיבא דקמצלי איניש בשבתא וכיוצא מבה ומינה ופניה באותה הונן ואדבר דשבתא הוא לא פסיק לה לפרוכה וחדר למגן, אלא מסיים לה לברכה וחדר לברכת השבת, דאמר רבא (שבא) כי הוינן כי רב כהנא איבעיא לן האי מאן דקא מצלי בשבתא ואשתתוי ופתה כדחולא חיכי ליעבדי, אמר לן גומר כל אותה ברכה והוור לברכת השבת.

1092 והיבא דמינה יחיד ולא אדבר דראש הדין בין בעפרא בין במוסף בין במנחה הדר מצלי בין איתיה לשליחא דציבורא ובין לא איתיה, ואי לא איתיה לשליחא דציבורא ואזיל מכוין דעתיקה ושמע בולה צלותא משליחא דציבורא מדישא ועד סופה נפיק ידו הובתה, אבל היבא דעלי טרבות ולא אדבר דראש הדין אין מהזדין אותו, דאמר רב ענן אמר רב (שבא) משה ולא הזכיר של ראש הדין בערבית אין מהזדין אותו לפי שאין מקדשין את החדש אלא כיום, והני מילי בראש הדין אבל משה ולא אדבר דשבתא ודיום טוב אי דחולו של מועד בערבית מהזדין ליה, ואך על גב דקיימא לן דתפלת טרבות רשות, הני מידי היבא דלא קבטי עליוי דלא מטרחינן ליה אכל מרה עליו ליה ולא אדבר דשבתא ודיום טוב ודחולו של מועד קבלה ושויה עליה הובה וחדר מצלי, לבר מראש הדין דלא הדר מצלי האין מקדשין את החדש אלא כיום, ושליח ציבור ייכבי טעני בכל תפלות מהזדין ליה ומצלי לבר מן תפלת שחרית דלא מטרחינן ליה לטיהדר, דלא מפני מורה ציבור ושיר שחרית תפלת המוספין לפניו.

הגהות הרא"ש פ"ב

יט. עיי' תוס' ד"ה מסמך ורא"ש ס"ט וטור סוף ס"י פ"ט. כ. גמ' א"תא בערבית ומנחה, אך ב"ר"ף ורא"ש נחמ', וטור ס"י קכ"ו מפרש ד"ך גמ' אלא בשמחה ככספרינו. כא. עיי' תוס' ט"ו ד"ה טעה ונרא"ש ס"י י"ד ונש"ט ס"י קכ"ד וט"ו ס"י קכ"ה. כב. הובא נש"ט ס"י תוס' ט"ו עיי' טור ס"י קכ"ו שהיה לו גרסא אחרת נכ"ג שהיא מסה"מ נשמו דאך נמוסף אין מחזירין מפני טוה הלצר.

הגהות בן אריה

- 1. עיי' תוס' סוף ר"ה.
- 2. ייתכן שהגירסא "והלכתא כרשב"א" שהיתה כתובה כאן לפני הראשונים (תוס' ברכות שם, ועוד) הושמטה בגלל דעת רב האי ור"ח החולקים. (רעז"ה י"ט)
- 3. הנה גירסא שלפנינו אין זכר לשבת ודו"ט, ומשמע האין חילוק וכמש"כ הטור בשם סמ"ק והסכים עמו, ומדכתוב בגירסתנו "לבר מתפילת שחרית... שחרית תפלת מוספין לפניו" מוכח בזה דלא כהסמ"ק במה שכתב שאף במוסף אין מחזירין, וכבר השיגו הטור, והגירסא בנוסחת הילדסהיימר "וכן נמי שליח ציבור דטעה ולא אידבר דשבת או דיו"ט או דחוש"מ הדר מיהא אי במוסף טעה". (רעז"ה)

8

Maimonides, Moses

=

שאלות ותשובות

רבינו משה בן מימון

"פאר הדור"

יוצא לאור במהדורא חדשה ומתוקנת, עם מקורות, ציונים
והערות. שינויי נוסחאות, ותשובות חדשות, ומפתחות

מאת

דוד יוסף

בלאאמו"ר מרן הגאון רבי עובדיה יוסף שליט"א
הראשון לציון

מכון אור המזרח

מכון ירושלים • תשד"מ

סימן קמח

שאלה: יורנו מורינו, בחברת בני אדם התפללו, ורובם בקיאים בתפלה, אם יסדיר שליח צבור התפלה עליהם כדי שלא לבייש את מי שאינו בקי, מפני שסידור התפלה נתקן על זה, או לא יסדר השליח צבור את התפלה מפני שהיא ברכה שאינה צריכה, שהרי כבר יצאו ידי חובתם בלחש, או ירד שליח צבור להתפלל ולא יתפללו לעצמן בלחש, כדי שלא תתבטל תורת הסדרא, או יאמרו בלחש בתחילה, ולא יהיה הסדר ראוי אלא בהצטרפות מי שאינם בקיאים מכלל העשרה, או חוץ מהם, יורנו רבינו, ומאת ה' תהיה משכורתו כפולה.

וכמו שכתבנו באורך בשם כמה אחרונים לעיל (סימן עד וסימן קד). ועיין גם במה שכתב בזה אאמור"ר שליט"א בפתח דבר לספר זה. ע"ש.

ודע שאף על פי שבארחות חיים (הלכות מאה ברכות סימן כב) בשם מהר"ם, כתב, שבפסוקי דזמרה באמצע הפרק שואל מפני היראה ומשיב מפני הכבוד, ובין הפרקים שואל מפני הכבוד ומשיב שלום לכל אדם, כדון ברכות קריאת שמע. וכן כתבו הכל בו (סימן ד), ובספר תשב"ץ לתלמיד מהר"ם (סימן רד). ע"ש. אין מזה הוכחה דפליגי על מה שכתב רבינו בתשובה, דשמא לענין שואל מפני היראה וכו' הוי כברכות קריאת שמע, ולא לענין שאר דברים, דהא מצאנו כמה חילוקים בין פסוקי דזמרה לבין ברכות קריאת שמע, וכמו שכתב אאמור"ר שליט"א בשו"ת יביע אומר שם (אות ב). ע"ש. ועיין עוד בשו"ת משכנות יעקב (חלק אורח חיים סימן סח), ובשו"ת השיב משה (סימן ג). ע"ש.

סימן קמח. השובה זו הובאה בספר אבודרהם בסוף סדר תפלת שחרית של חול, ובשו"ת חוט המשולש שבסוף שו"ת התשב"ץ, הטור השלישי סימן לב, ובבית יוסף אורח חיים סימן קכד וסימן רסט. ובשו"ת הרדב"ז חלק ד סימן צד.

1 בספר אבודרהם נוסח השאלה: קהל שהתפללו, וכולם בקיאו בתפלה, אם ירד שליח צבור לפני התיבה ויחזור התפלה בקול רם, או אינו חוזר, כי חזרת התפלה היא שלא לבייש את מי שאינו בקי, ובכאן כולם בקיאו, ואינו חוזר משום ברכה לבטלה, הואיל וכבר יצאו כולם ידי חובת עצמם בלחש, או ירד לפני התיבה ויחזור, כדי שלא תתבטל תורת הסדר. ואם תאמר כי לא תתבטל תורת הסדר אלא אם כן יהיה בקהל מי שאינם בקיאו, כמה יהיו שהזורין בשבילם. ע"כ.

2 בהוצאת מקיצי נרדמים הנוסחא: וכולם בקיאים. וכן הוא באבודרהם הנ"ל.

3 ראש השנה דף לד: תוספתא שם פרק ב הלכה יד.

4 בהוצאת מקיצי נרדמים הנוסחא: או קיום תפלת הלחש ראוי יותר. ואם אין הסדר מותר

שכן כתבו בשו"ת קרבן אשה (חלק אורח חיים סימן ב), ובשו"ת שואל ונשאל חלק ב (סימן לו), ובערוך השלחן (סימן נא סעיף ו, וסימן נג סעיף ב), ובספר נתיבי עם (סימן נא סעיף ג). והביא שבשו"ת זכור ליצחק הררי (סוף סימן ח) השיג על דברי החיד"א, כי מה צעוק יצעק על הגנת ורדים שהפריז על המדה, מאחר שעדיין לא יצא טבעו של הספר פאר הדור להרמב"ם וכו', ואדרבה דברי הגנת ורדים מיוסדים על אדני פו מדברי מרן וכו', והיה לו להקשות על מרן עצמו שכתב כן, ואפשר שאילו שלטה עינו של מרן בתשובת הרמב"ם הוה הדר ביה. עכת"ד. והשיג עליו אאמור"ר שליט"א, שמרן החיד"א מחלק בין דברי הרמב"ם בתשובה לבין דברי מרן כנ"ל. והביא שבספר דברי מרדכי כרמי (סימן נג) כתב, שלדעת מרן אף באמצע המזמורים יש לאסור, וכתב להשיג עליו. ע"ש. וכתב עוד שם, שהגאון רבי עקיבא איגר בחידושיו לאורח חיים (ריש סימן נג) כתב, שלדעת מרן באמצע המזמורים בין מזמור למזמור מותר להפסיק ללבישת ציצית, אבל לדעת הרמ"א יש לאסור בזה. וכן כתב בשו"ת תשורת שי (מהדורא תנינא סימן לט), שדעת הרמ"א להחמיר בלבישת ציצית בתוך המזמורים. ואאמור"ר שליט"א שם השיג עליהם. ע"ש.

ועיין בשיירי כנסת הגדולה (שם, הגהות בית יוסף סק"ד), שכתב גם כן שלדעת מרן השלחן ערוך יש להתיר לברך על ציצית ותפילין בתוך פסוקי דזמרה. ועיין בספר כסא אליהו (שם סק"ג), ובערך השלחן (שם סק"א), ובסידור בית עובד (דף פ ע"א, אות ט), ובספר יפה ללב (שם סק"ג), שכתבו שדעת מרן להחמיר בזה. ע"ש. וכן כתב בכף החיים (שם סק"ז). ע"ש. ועיין עוד בספר מקור חיים לבעל החות יאיר (סימן סו סעיף ג), ובשו"ת מטה יוסף חלק ב (סימן יא), ובשו"ת משיב הלכה חלק א (סימן תט). ע"ש. ומכל מקום נראה שאף לדברי האומרים שדעת מרן להחמיר בזה, אפשר שאילו היה מרן רואה תשובת רבינו הוה הדר ביה,

תשובה: מאחר שתקינו חכמים ז"ל שירד שליח צבור לפני התיבה להוציא את מי שאינו בקי, ולדעת רבן גמליאל אפילו הבקי שלא התפלל בינו לבין עצמו, אם כן אין תפלת השליח צבור ברכה לבטלה כלל, מפני התקנה, ואפילו אין בזאת החבורה מי שלא יצא, וכמו שתקינו בקידוש בית הכנסת, ועם היות מפני האורחים, וחייבו כן בכל בתי כנסיות ואפילו אין שם אורחים, וכמו שאמרו באיחור ערבית ליל שבת, מפני המאחרין לבוא, וצריך לנהוג כך

תמיד, ואפילו אין הסיבה אשר בעבור כך הוא, דאי לא ר ומי אינו יודע, והתקנות¹². וכתב

התעוררות תשובה מים חיים (סימן קכ ב (סימן קנז), ובשו ב (סימן קנז), ובמה שהאריך מרן הגר"ע יוסף חלק א (הלך אורח דעת חלק ב (סימן 9 בספר אבודרהם אחת מעין שבע ב לבוא בבית הכנסת, על פי שהיו שם נ ובהוצאת מקיצי נר חזרת תפלה מעריב כדי שישירו התפלה, שם מי שלא היה ש וכו'. ע"כ. ועיין בן בפרק ט מהלכות ת 10 בספר אבודרהם שם אותו הדבר הנוסחא בהוצאת מי 11 בספר אבודרהם הגזירות והתקנות. הנוסחא: ולא כך משה. ע"כ. 12 עיין במה שכו ממרים הלכה ב והי 13 זכר כתבו התוכ ע"ש. ועיין בראשו שחלקם כתבו כן ב צבור. ע"ש. וכן פ קד סעיף ג). וע (דרוש א לחזרת הי והנה רבינו אן שהובאה בראש כ הלשון: וכבר נוד מארי ז"ל, והסכיני עמו. וזה שהוא ו התפלה בקול רם: העם לשמוע ממ בעמידתם בתפלה, ויתעסקו להסית זה זה, אלא שהם כשי

מחזיר מאור עיניו של אדם הניטל על ידי פסיעה גסה. ע"ש. וכן מבואר בתשובות הגאונים (מוסאפיה ליק סימן נב), ובספר מעשה הגאונים (סימן מא), ובאוצר הגאונים (פסחים שם). ע"ש. וכן כתב במחזור ויטרי (סימן קו). וכן הובא טעם זה בחידושים מהריטב"א (פסחים שם). וכן כתב בספר העתים (סימן קמ), לקיים המנהג. (ועיין בהגהות עתים לבינה שם). וכן כתב הרא"ש (שם) בשם רבינו יונה, והסביר הטעם משום שקידוש במקום סעודה הוא דרבנן, וכיון שיש אנשים שאינם יודעים לקדש, נהגו לקדש בבית הכנסת כדי שיצאו ידי קידוש. וכן מבואר בתשובות הגאונים שערי תשובה (סימן קיד). וכן משמע באור זרוע חלק א (סימן תשנב אות ט), שכתב הטעם לקידוש בבית הכנסת משום מצות קידוש היום ברבים. ע"ש. וכן כתב עוד באור זרוע חלק ב (סימן כ). וכן כתבו בחידושי רבינו דוד בונפיד (פסחים שם), והרשב"א בתשובה חלק א (סימן לו וסימן שכג), והמאירי (שם), והרוקח (סימן ג), והמהר"ם חלאה (פסחים שם), ובספר המכתם (שם), והר"ן (שם). והמגיד משנה (פרק כט מהלכות שבת הלכה ח), ובשו"ת הריב"ש (סימן מ), ובשו"ת התשב"ץ חלק ג (סימן רמו), ובשו"ת הרשב"ש (סימן ג וסימן רנה). ובשו"ת חוט המשולש למהר"א בן טאוה, נכד הרשב"ץ (הטור השלישי סימן לב). וכן כתב הארחות חיים (הלכות קידוש היום סימן ט) בשם הרא"ה. (ועיין עוד בכל בו סוף סימן לא). וכן כתב בשו"ת מן השמים (סימן כה). שאף שכולם מקדשים אחר כך בביתם, יש לקדש בבית הכנסת משום ברוב עם הדרת מלך, ומשום שיש אנשים שאינם יודעים לקדש, וכששומעים בבית הכנסת, נותנים אל לבם ומקדשים. ע"ש. ובשלחן ערוך (סימן רסט) פסק, שיותר טוב להנהיג שלא לקדש בבית הכנסת, וכן מנהג ארץ ישראל. ע"ש. ועיין עוד בזה, בשו"ת הריב"ש (סימן לד), ובשו"ת רבי יהושע הנגיד (סימן לב), ובשו"ת שב יעקב (סימן יד), ובשו"ת מהר"ם שיק (חלק יורה דעה סימן עד), ובשו"ת משכנות יעקב (חלק אורח חיים סימן קו), ובשו"ת שואל ומשיב מהדורא חמישיאה (סימן יז). ובשו"ת העלומות לב חלק ג (סימן כ), ובשו"ת

אלא במעמד מי שאינם בקיאים, כמה שיעורם, האם עשרה או פחות. ע"כ. 5 ראש השנה שם. 6 בספר אבודרהם הנוסחא: מפני עיקר התקנה וכעין זה בהוצאת מקיצי נרדמים. ובשו"ת חוט המשולש הנוסחא: מפני שעיקר התקנה אף על פי שאין בצבור מי שאינו בקי. 7 בספר אבודרהם ובהוצאת מקיצי נרדמים הנוסחא: והיה עיקר זה מפני האורחים. 8 הנה בפסחים דף ק: מובאת תקנה זו לקדש בבית הכנסת, ואמרו שם (דף קא). הטעם, שאף על פי שאין קידוש אלא במקום סעודה, מכל מקום מקדשין בבית הכנסת כדי להוציא אורחים ידי חובתם, שאוכלים ושותים וישנים בבית הכנסת. וכן פסק רבינו בפרק כט מהלכות שבת הלכה ח. ע"ש. ומבואר בדברי רבינו כאן בתשובה, שאף על פי שאין אורחים בבית הכנסת בזמנינו, לא זוהי התקנה ממקומה. אולם בחידושי מהרמב"ם שבראש ספר מעשה רוקח, מבואר שהיכא דליכא אורחים הוא ברכה לבטלה. וזו לשון התשובה שם: וזה הקידוש שאומרים בבית הכנסת על היין בשלא יהיה שם אורחים שאוכלים בליל שבת בבית הכנסת, ואין שם אדם אוכל בבית הכנסת, או היא ברכה לבטלה. ע"כ. וזה סותר לדברי רבינו כאן בתשובה. וכבר העיר בזה הר"א פריימן בהוצאת מקיצי נרדמים. וצ"ע. ובאמת שהראשונים נחלקו בדיו זה, אם בזמן הזה דליכא אורחים, יש לקדש בבית הכנסת, או לא, כי התוספות בפסחים (ק: ד"ה ידי קידוש) כתבו, שאם אין אורחים בבית הכנסת, המקדש הוא ברכה לבטלה. וכן כתב בשו"ת הרשב"א חלק א (סימן לו) בשם רב האי גאון ורבי יצחק אבן גיאת. (וכן הוא באוצר הגאונים פסחים שם בשם רב האי גאון). וכן כתבו בחידושים מהריטב"א ובשלטי הגבורים שם בשם רבינו האי גאון. וכן משמע בהרא"ש (פסחים פרק י סימן ה). ועיין בקיצור פסקי הרא"ש שם. וכן כתב בספר הכנהיג (הלכות שבת סימן יד). וכן פסק הטור אורח חיים (סימן רסט). ע"ש. אולם בסדר רב עמרם גאון חלק ב (סימן י) כתב בשם רב נטרונאי גאון, שאף כשאין אורחים בבית הכנסת יש לקדש משום רפואה, שקידוש זה

תמיד, ואפילו אין שם מי שלא בא. וכמו כן כל דבר הנתקן מפני סיבה, לאו דוקא עד שתודמן הסיבה אשר בעבורה נתקן, אלא צריך לנהוג כך תמיד, בין ¹⁰ אם תהיה הסיבה או לאו. ולדעתך כך הוא, דאי לא תימה הכי, נמצא שחז"ל נתנו דבריהם לשיעורין, והיה צריך לראות מי יודע ומי אינו יודע, ואחר כך שיתפלל השליח צבור או לא יתפלל. וזה ¹¹ הוא ביטול הגזירות והתקנות ¹². וכתב משה ¹³.

התעוררות תשובה חלק ב (סימן צ), ובשו"ת מים חיים (סימן קמט), ובשו"ת שרידי אש חלק ב (סימן קנז), ובשו"ת חלקת יעקב חלק ב (סימן נו), ובמה שהאריך בזה אאמ"ר הראשון לציון מרן הגר"ע יוסף שליט"א, בשו"ת יביע אומר חלק א (חלק אורח חיים סימן טו), ובשו"ת יחיה דעת חלק ב (סימן לד). ע"ש. ואכמ"ל.

9 בספר אבודרהם הנוסחא: וכמו שתיקנו ברכה אחת מעין שבע בליל שבת בשביל המאחרים לבוא בבית הכנסת, ונתחייבו לאומרה תמיד ואף על פי שהיו שם כל הקהל. וכן כל דבר וכו'. ובהוצאת מקיצי נרדמים הנוסחא: וכמו שתיקנו חזרת תפלת מעריב בליל שבת בעבור המתאחרין, כדי שישגיגו התפלה, ונתחייב זה תמיד אפילו אין שם מי שלא היה שם בתפלה. וכן כל מה שתיקנו וכו'. ע"כ. ועיין בשבת כד: ובמה שכתב רבינו בפרק ט מהלכות תפלה הלכה י והלכה יא.

10 בספר אבודרהם הנוסחא: גזרה שמא יהיה שם אותו הדבר שנתקנה בשבילו. וכעין זה הנוסחא בהוצאת מקיצי נרדמים.

11 בספר אבודרהם הנוסחא: וזה כולו חוץ לענין הגזירות והתקנות. ובהוצאת מקיצי נרדמים הנוסחא: ולא כך ענין התקנות והגזירות. וכתב משה. ע"כ.

12 עיין במה שכתב רבינו בפרק ב מהלכות ממרים הלכה ב והלכה ג.

13 וכן כתבו התוספות (מגילה כג: ד"ה ואין). ע"ש. ועיין בראשונים שהבאנו לעיל בהערה 8 שחלקם כתבו כן בפירוש גם לענין חזרת השליח צבור. ע"ש. וכן פסק מרן בשלחן ערוך (סימן קכד סעיף ג). ועיין עוד בספר שער הכוונות (דרוש א לחזרת העמידה).

והנה רבינו אברהם בן הרמב"ם בתשובה שהובאה בראש ספר מעשה רוקח, כתב בזה הלשון: וכבר נודע ונתפרסם מה שתיקן אבא מארי ז"ל, והסכימו עמו חכמי דורו העומדים עמו. וזה שהוא ראה שכשיחזיר השליח צבור התפלה בקול רם אחר הלהש, לא יתנו אוזן כל העם לשמוע ממנו באימה, ולעמוד במוסר בעמידתם בתפלה, אלא יעמדו כעומד בעל כרחו, ויתעסקו להסיח זה עם זה בשיחה בטלה וכיוצא בה, אלא שהם כשיגיעו לקדושה יענו קדוש ושאר

הפרקים, וכשיגיע למודים יאמרו התלמידים המדקדקים מודים דרבנן, וראה ז"ל שיש בזה מכשול עון גדול, לפי ששיתת האנשים בעוד ששליח צבור מתפלל והם אינם מכוונים לשמוע מבלי היות להם מוסר בעמדם, יש בו מן הזלוזל בכבוד שמים, מה שהוא גלוי, ואין הסיבה בזה כי אם להיות שהם כבר יצאו ידי חובה בתפלת הלהש, ובלתי עסוקים באמירת תפלה. ולפיכך תיקן ז"ל שיגביה קולו שליה צבור מתחלה, וינהוג המנהג בתפלה כמו שנהוג בפריסה על שמע, ששליח צבור יגביה קולו מבראשונה להוציא מי שאינו יודע, והנמשכים אחריו יתפללו בלחש או בקול נמוך מקולו, להוציא עצמן. ויאמר הקדושה בברכה שלישית, והעם יענו הפרקים שראוי לענות, ויברכו הכהנים ברכת כהנים אחר ההודאה, והעם יענו אמן אחר כל ברכה וברכה, ויסיים שליח צבור והצבור תפלתם כאחד, ויפסעו כולן ג' פסיעות בבת אחת. ונתפרסם זה התיקון בארץ מצרים כל ימי חייו ואחר פטירתו ז"ל, וניצולו העם מהמכשול שהיו נכשלים בו. ולא חלק עליו אחד מחכמי דורו בזה, ולא ייחסו אותו לחולק על דברי חז"ל בדבר זה, עם היותו היפך סדר התלמוד, להיות שלא היה ביניהם אז מחלוקת ולא קנטור, ולא היה אז מי שיקשה על המורים מקצרי הידיעה ובעלי דמיונות, כמו שקרה בזמנינו זה מהחולקים על מה שסדרנו אותו מהתועלות הגדולות ומהחיובים העצומים. עכ"ל. ובאמת שכדברי רבינו אברהם בן הרמב"ם, מבואר גם בתשובות רבינו (פריימן סימן לה וסימן לו — בלאו סימן רנו וסימן רנח). ע"ש. (וכן כתב גם בשו"ת הרשב"ש סימן נו, שאילו היה מסכים עמו אביו הרשב"ץ בימי חייו, היה מבטל חזרת השליח צבור. ע"ש. ועיין עוד בשו"ת מהרלב"ח סימן טו, ובשו"ת המבי"ט חלק ג סימן קצ). ונראה שאין זה סותר למה שכתב רבינו בתשובה זו שלפנינו, כי מה שכתב כאן בתשובה, היינו מעיקר הדין, וכשאין בזה מכשול, אבל אם רואים שיש בזה מכשול, אפשר לבטל את התקנה כהוראת שעה, דומיא למה שכתב רבינו בפרק ב מהלכות ממרים הלכה ד. ע"ש. וכן מתבאר בתשובה אחרת של רבינו (פריימן סימן לה — בלאו סימן רצא), וזו לשון השאלה

כ. נרכות מ"ז [ע"א]:
 ל. הגהות מיימוני
 [דפוס קושטא] נפרק א'
 מהלכות נרכות [נסוף]
 בשם הירושלמי [ג]:
 מ. [ד] מוספות שם
 [נכנסים ד"ה כל]:
 נ. ספר ארזות ח"ס
 [הלכות שמיטה סימן י']:
 ס. בעל הלכות גדולות
 [נרכות סוף פ"ד] ומוספות
 נכרכות כ"ט [ע"ג ד"ה
 ט"ה, רבינו יונה שם כ. ה
 ד"ה ט"ה, ר"ח שם פ"ד
 סימן ד, שני"א שם ע"א
 ד"ה לא ה"א, מדברי שם
 רמ"ז]:

צינונים לרמ"א

ו. טור בשם רב כהן
 ז. צדק [מ] [מונה גנרון] שם:
 ז. אבודרהם [עמוד ק"ג]:

הגהות והערות

[ח] כפי הדורות אמ"ד
 ס"פ ודיהנפולטע ח"ג
 כחט נרמ"א - ר"ש מסירין:
 [ט] ישינו הירושלמי כחט
 "ד"ן דחט למינכיה" וע"ש
 צפני משה ובספור הגר"ח
 ס"ק ד':
 כו. בדפדף הטעם "מן
 יתומה" וצדפ"א מיקני
 "אמן":
 כא. ב"ש"א כחט טור
 בשם מש"כ, וע"ש סימן ר"ג:
 כב. הוקן מפ"א ע"פ
 תוספת שנת, מקור ח"ס,
 שמן הטהור, מה"ש,
 ולט"י שד"י, וע"ין מפ"ג:
 כג. בירושלמי לפני
 ליא, ומקורו הנה"מ שם
 בשם ראב"ה, נרכות סימן
 קט:
 כד. בדפ"ר חסר המלה
 מקום ויש כאן רק ל"ן א"ת
 מ, ותוספת כההדורות אמ"ד
 ת"ח:
 כה. הוקן מפ"א ע"פ
 מקור ח"ס ומפ"ג:
 כו. ישינו נגמלה כחט
 רקן גמליאל, וע"ין קדוקי
 שופרים שם הערה י':
 כז. באן ל"ל ה"א ונראה
 שכתוב לקמן עד מינה כלל,
 ואמ"כ ל"ל ונמרכי עד
 סופו: [מקור חיים]
 כח. ב"ש"א של ה"ט
 כחט "כה דכ"י" ל"ל
 נרמ"ז:
 הנהגות הפמ"ג

יג אינו מהוי"ב. וז"ל [נסוף ד"ה ומ"ס ופי"ס ר"ן] כחט להחמיר,
 אפילו אינו מחוייב אפילו יודע, אם הנכרה היא להוציא רבס
 ידי חובתם. ולא שרי בידוע אלא אם כן נכרכה המורה ונכרכת
 הנהנין: יד מיד שב"ה. ואם החזן מאריך נגנון של ואמרו
 אמן, יאמרו אמן מיד, כי הניגון
 הוא הפסק [הגהות יש נחלין אזהרה
 ההפלה סוף אות ח]. וע"ין מה שכתבתי
 [ע"י סוף סימן [ק"צ] [קכח] ו
 [ס"ק עג] דהארכת הניגון מכלל
 הנכרה הוא, ומכל מקום נראה לי
 דאם מאריך הנכרה הוא הפסק:
 טו אין צריך המברך. נראה לי
 דוקא נכרכה שאינה חובה לשמוע,
 אלא נכרכה שמוציא רבס ידי חובתן
 צריך להמתין, כמו שכתוב סימן
 [רכ"ח] [קכח] י"ו סעיף י"ח:
 מדאי טו אין צריך המברך להמתין [י"ח] להם:
 [י"ט] אם יש קצת מהעונים שמאריכין יותר
 מדאי טו אין צריך המברך להמתין [י"ח] להם:
 [ד] [ה] [כ] מי ששכח ולא אמר יעלה ויבא בראש חדש או בחולו של מועד [י"א או

מקום בידוע מותר אפילו לכתחלה וכגי בזה, כיון שיש מעלה בזה
 דמוציא מידי אמן יתומה ונלוא הכי יש אמן יתומה אף שאינו
 מחוייב בצוהה נכרה. ועל כן מביא הטור מעלה דאם יודע אחר
 דכרי רב כהן נדק דוקא, אבל להרבינו יונה אין מעלה בידוע כלל.
 ותומרא, לאפילו אם אינו מחוייב
 בצוהה נכרה, הוא אמן יתומה בלי
 שמיעה מהחזן, כל שאינו יודע איהו
 נכרה נפרט. ועל כן ראו לכל
 לחפוס חומרת שניהם, דהיינו אם
 אין יודע איהו נכרה אע"פ שהוא
 אינו מחוייב הוא אפילו אמן יתומה
 ולא סגי באיסור לחוד, ובכל גווני
 הוא איסור לכתחלה אפילו אם יודע
 איהו נכרה והוא אינו מחוייב בזה,
 וזה שכתב [י"ח] רמ"א ויש
 מהממירין כו' והיינו דעת רב כהן
 נדק, ולא נקט רמ"א הקולא
 הנמשכת מפירוט זה דבידוע איהו
 נכרה מותר לכתחלה, אלא צריך
 שישמע דוקא בפירוש הנכרה. והא

דנקט רמ"א אם אינו יודע כו', לאו למידק מיניה בידוע מותר לכתחלה אלא דלא הוא אמן יתומה, כדמסיק רמ"א דזה נמי מיקרי
 אמן יתומה, כלומר בזה לחוד יש חילוק, אבל לכתחלה אסור בכל גווני כל שאפשר לו לשמוע, כן נראה לעני"ד בזה. אלא דאיכא למידק
 למה כתב הטור דיעה ראשונה בשם רבינו יונה, והוא תלמוד ירושלמי [נככות פ"ח הלכה ח] מציאל [ה] הרי"ף [שם לה, א] והרא"ש בפרק
 שלשה שאלנו [פ"י סימן י"ז ו"ל, איהו אמן יתומה אמר ר' אבא דין חייב נכרכה] ולא ידע למה הוא עונה, עכ"ל. וכל שכן קשה עני
 רב כהן נדק הי"ח כתב הטור בשמו לאפילו אם יאח כבר לא יענה, וכי יש לו כח לחלוק על הירושלמי ותלמוד שלנו אינו חולק עליו
 ונראה לי שרב כהן נדק מפרש [ה] הירושלמי דהכי קאמר, דין חייב לשמוע הנכרה או לידע איהו נכרה כדי לידע על מה יענה אמן
 וזה לא ידע על מה הוא עונה, ועל כן הוא אמן יתומה, וזה מפורש בדברי רב כהן נדק שכתב חייבים הנכרו לשמוע כו', וזה כולל ג
 יודע המקום להוציא אמן יתומה, וזהו מכוון בפירוש הירושלמי שזכרנו. ולפי זה אף לרב כהן נדק אין איסור בכל הנכרות, אלו
 דאשמונה עשרה של הש"ץ קאמר, אף שהוא פטור שכבר התפלל מכל מקום חייב לשמוע הנכרה מש"ץ ולענות אמן, וזהו [אמרו
 ש"ך אמן יתומה. וזהו כוונת הירושלמי, והיינו צ"ח יודע אפילו איהו נכרה, ועל כן אמר על מה יענה, מכלל דאם יודע על מה יענו
 כגו. אבל הר"ר יונה שהוא הדיעה הראשונה מפרש הירושלמי צענין שהעיקר מלוי באם הוא חייב לנדר אוחזה, שלא התפלל עדין
 [ולענין הלכה כבר כתבתי מה שראוי לפסוק בזה: [ד] מי ששכח כו'. [ה] י"ח] כן הוא דברי בעל הלכות גדולות [נככות סוף פ"ד
 [ו] במוספות [נככות כט, ד ד"ה ט"ה] והרא"ש [שם פ"ד סימן ד] הביאו ראיה לזה ממה דאמר רבן שמעון בן גמליאל [ראש השנה ל',
 כסס שש"ץ מוציא שאינו בקי כן מוציא הבקי. והקשה ב"י [ד"ה מי ששכח] דהא לא קיימא לן כרשב"ג אלא בראש השנה ויום כיפור
 אבל בשאר ימות השנה קיימא לן כרבנן דאין ש"ץ מוציא הבקי, וכאן מיירי בשאר ימות השנה. ומירין דרבנן מודים לרשב"ג בשכ
 וטעה, ולא פליגי אלא בלא התפלל כלל. וקשה דהא רבן שמעון בן גמליאל לא [פטור] אלא עם שבשדות דאניסא, וממיל
 רבנן דפליגי בפירא להו אפילו במקום אונס אינו פוטר הבקי, ושכח לא עדיף מאונס. [ה] ו"ל דבשכח לא היה הטעם משום אונ
 אלא דלא חייבו רבנן דרשב"ג את הבקי שלא יסמוך על הש"ץ אלא בכל התפלה, אבל בשביל דבר א' בלבד יוכל לסמוך על הש"ץ
 ששומע מחמת י"ח עד סוף [ו]. וצמרדכי פרק נחרא דראש השנה [רמז חסכא; נככות רמז ג] כתב דלבעל הלכות גדולות קיימא לן כר
 [שמעון בן גמליאל אפילו בשאר ימות השנה, ואמ"כ הביא בשם מהר"ם דאם שכח נכרה שלמה לא מהני ליה שמיעה מש"ץ. ונרל
 דגם המוספות והרא"ש וטור נחכונו לזה, והיינו דכתבו לחלק בין לא התפלל כלל, פירוש אפילו בטעות, [ל] שכתב, מכלל מק

באר היטב

[טו] פחוייב וכו'. והב"ח מממיר אפילו אינו מחוייב ואפילו יודע בא
 נכרה קאי אלא שלא שמע הברכה, אם הנכרה היא להוציא רבס ידי חוב
 ולא שרי בידוע אלא א"כ נכרכת המורה ונכרכת הנהנין, ע"ש, [מ"א ס"ק
 [טז] אפ"ן. ואם החזן מאריך נגנון של ואמרו אמן, יאמרו אמן מיד, כי כן
 היא הפסקה, יש נוטלין, ע"ין מ"א [ס"ק ד]: [יז] ד"ה. נראה לי ד
 נכרכה שאינה חובה לשמוע, אבל נכרכה שמוציא רבס ידי חובתן צריך להמתין, מ"א [ס"ק טו]:

שערי תשובה

[טז] אפ"ן. ע"ין באר היטב. וע"ין ברובי יוסף [אות ט] בשם מהר"י מולכו ש"ך
 שפ"ס מגן אברהם והתחיל חיובך אתה גבור, אינו יכול שוב לענות אמן, דהא
 אפילו אם כבר כלה עניית אמן כו', כל שכן אם כבר התחיל ברכה אחרת
 וכבר עברה ברכה ראשונה, ע"ש:

ביאור הגר"א

[טז] [ה] י"ח י"ח פ"ח מ"ז ר"ש [י"ח י"ח] ומוספות [י"ח אמן יתומה] כבכרכות
 שם [ג] [א] [טז] ו"א כו'. כפירוש הר"ד אבודרהם [עמוד ק"ג] [יז] וי"ח
 ב"י ב"י. ע"ין מוספות השבת ק"ט ב' [י"ח אמן] אמר רב כו', וע"ין באר הגולה

הנהגות רעק"א

[ג] [בג"א ד"ה י"ג] וז"ל ב"ח ב"ח ד"ה פ"ח. נסתפקתי אם זה דוקא לאוסם הקב
 נכנס הכנסת א' שנכנסל חזר הש"ץ התפלה. לנביחם היו כמו חייבים ב
 נככות, אבל אם אחד שכבר התפלל ושמע חזרת התפלה וכל לית הכנסת ו
 שעת חזרת התפלה אפשר לנב"ג דרייה נחשב נכרכה אחרת, והכי משתבא.

ע. כמי יוסף ד"ה מי ששקט:
 פ. כמי משה"ר ישראל (המומח הדגן מ"ג סימן קטן):
 ג. דרכות מ"ה [ע"א]:
 קבה א. ה"ה"ש בתשובה כלל ד' [סימן י"ט] וכו'
 ד"ה ולאחר:]

ציונים לרמ"א

ס. [כ"ג ד"ה כמו ב"ה תשובה בשם אחרות חיים (שם רבינו ה"א):

עשרת זקנים

קבה א] אין הצבור אומרים עם שליח ציבור נקדיש. והמנהג ששט שהציבור שוחקין בשעה שההגה אומר נקדיש או נעדין עד שמיני לקדיש. או עונים הציבור קדישה. וכן כשההגה אומר לעומתם משבחים, שוחקין הציבור עד שמיני לבדוק כבוד ה' ממקורו. והציבור עונים אותו. וכן כשאומר ש"ץ ובדברי קדשן, שוחקין עד שמגיע לילוך כו', ואז עונים הציבור (כ"ג ד"ה ולאחר והרא"ש בחשוכה כלל ז' [ד] סימן י"ט). ויש בנדקש את שמך י"ד חיבות עד חתילה הפסוק וקרא זה או זה כו', ועל כן צריך לומר וכן כבוד על ידי נביאן וקרא זה או זה ואמר, ולא כנסת שלנו שאנו אומרים בכתוב, דא"כ ליכא אלא י"ג חיבות. [כ"ג ד"ה ואחר:]

הגהות והערות

- כס. עיי' דמשק אליעזר:
- ד. תיקון ע"פ מקור חיים:
- הא. תיקון דפ"א כ"פ מקור חיים ופמ"ג, וכו' לטעי שרד:
- דב. עיי' גמ"ט ט"ק א' [סימן] ק"ו וק"ס: (נליין ב"א)
- דג. גוף ע"פ הכת"י:
- קבה א] תיקון דפ"א וכו' בשם המאור:
- ב]. עיי' יד אפסוס. ומקור חיים כמו ד"ל לא מקרי יסוד ונראה לי שאין חילוק, וכן נדפס דפ"א:

הגהות הפס"ע

סיני. שליח ציבור מוציא, וכתב מ"ו מדרש"ל ובהגהות השו"ר דה

מז יבזין. ואין אדם יכול לכוון, לכן יחזור ותפלל (ב"ח ד"ה מי ששקט, בשם רש"ל בהגהות השו"ר). עיי' סוף סימן קס"ג [שפי"ו]: יז שומע צבור. לכאורה משמע [ש] שכיון למה שכחב צ"י ד"ה כחב צ"ה משונה בשם ארמות חיים, וכן נרשם המראה מקום [ציונים

כזה לא יסמוך על הש"ץ. ובתוספות סוף ראש השנה [ג], ד"ה [ק] יש עוד חילוק, דשומע מש"ץ לכולי עלמא יוצא, אלא דברובה לפטור אפילו בלא שמיעה פליגי רבנן ורשב"ג, משום הכי מהני כאן בעילה ויצא שפיר דמי לכולי עלמא, כיון שרובה לשמוע מתחלה ועד סוף: (ו) מפי רוב הצבור

כב. דבר צריך לחזור בשבילו מז יכוין דעתו וישמע (י"ח) משליח ציבור י כל שמונה עשרה ברכות מראש ועד סוף כאדם שמתפלל לעצמו ולא יפסיק ולא (ישוח) [יש"ח] - ופוסע שלש פסיעות לאחוריו רביון שבבר התפלל אלא ששכח ולא הזכיר אף על פי שהוא בקי שליח ציבור מוציא:]

יא. א] בעוד האדם מתפלל חיים שליח ציבור ברכה וקודם שכלתה עניית אמין (ו) מפי רוב הצבור חיים זה תפלתו [י] עונה עמהם אמין: הגה (כב) [ש] ואפילו אם לא שמע הברכה כלל רק יז שומע נטור עומין אמין [י] יודע על איזה ברכה (י"ט) קאי יענה עמהם י"ח וכן נקדיש וקדושה וכו':

יב. [ג] העונה אמין (ז) לא יגביה קולו יותר מהמברך:

סימן קבה

דיני קדושה. וכו' ב' סעיפים:

א. א] [א] אין הצבור אומרים עם שליח ציבור נקדישך אלא א] שותקין ומבוונים למה ששליח

ברוב, דאף אם כולן סיימו (אלמלא) [אמאי?] לא יאמר אמין אחרים, דהא בכל מצדן נריך העונה להמתין עד שסיים המברך, וכן הוא העניית אמין של אותן ששמעו הברכה כברכה אריכתא דשפיר יאמר אחר סיומם ולענות אמין, וכן משמע מדברי ארמות חיים שהצ"ח צ"י ד"ה כמו צ"ה משונה [ורמ"א אחר זה, ח"ל שם, מי ששמע רבים מישראל שאומרים אמין חוקתן שאין עומין אמין אלא אחר ששמעו הברכה ואין מושטין לאמין יתומה כו', אבל אם שמע יחיד שאמר אמין ולא שמע הברכה יש חשש לאמין יתומה ואינו ראוי לענות אמין עמו, עכ"ל. הרי דאפילו אחר יחיד העונה אמין אי לאו חשש לאמין יתומה היה עונה עמו, וכן דשמע מן הצבור אפילו אם הרוב סיימו מכל מקום יכול לענות אמין, הן אחר ששמע סיום מן הרוב הן אחר המיעוט הנשאר, כיון שאין כאן חשש אמין יתומה, דהא גם אלו התחילו עם שאר הצבור לענות אמין, ושפיר יענה אמין אחר ששומע מלת אמין מהם, דהוי כעונה אחר הברכה, כן נראה לענ"ד: (ז) לא יגביה קולו. דכתב [מהליש לה, ד] גדלו לה' אמי וגרומתה שמו יחדיו:

קבה א] אין הצבור אומרים כו'. צ"י ד"ה ולאחר משום תשובת הר"ה [כלל ד סימן י"ט] כח הטעם כי אין אומרים קדושה אלא בעשרה, וכן נקדיש. וכתב צ"י ונראה דכן יש לעשות, כשאומר כעשות, וכן כשאומר ונדברי קדשן שותקים עד שמגיע [לכשיכ"מ] [לכבוד כבוד ה' ממקומו] וכו' וכו' עונים, וכן כשאומר ונדברי קדשן שותקים עד שמגיע לימלוך. וקשה לי [מהמה שכתוב בסימן ק"ט [שפי"ג] דלם התחיל יאמר עם הש"ץ מלה נמלה נעריך ונקדישך, ועל כרחך לומר דמה שהוא אומר עם החזן יצא לא מקרי יחיד כזה [ה] דאין חילוק כזה בין אם התפלל כבר או לא, וכל שכן צמה שהוסף צ"י לענין לעומתם משבחים כו' אינו יודע היוק כזה, וכן כתב י"ח רמ"א סימן [ך"ט] [נט] [שפי"ג] דמנהג הפשוט אפילו היחיד אומר סדר קדושה שצויר, וכן [ו] דנדברי

באר היטב

(יח) משליח ציבור. ואין אדם יכול לכוון, לכן יחזור ותפלל, כ"ח רש"ל, (מ"א ס"ק טו), עולה תמיד [ס"ח ח. ועי' [ס"ח ה] פסק כפסק השו"ע: (י"ט) קאי וכו'. עיי' מה שכתבתי בס"ק ע"ז בשם ה"ח: קבה א] שותקין. וגם קדיש אין לומר עם החזן. ואפילו ללמוד אסור,

הגהות רעק"א

ה) [כ"ז סק"ה] ולא הבנתי דבריו. ולענין נראה דלא קשה מיד, דגם הממנה פסירא ליה אם אם שמע הברכה ולא ענה אמין עד כלו כל הצטר לענות דיכול לענות אמין, רק דבין דהממנה דמייירי שהוא עוסק עוד בחפלתו כשסיים הש"ץ הברכה, ומסבאל אינו יכול לענות אמין כשסיים חפלתו, דהא הפסיק דבטר חפלתו בין סיום ברכת הש"ץ לעניית אמין. ובה למד התרומת הדגן מסוגיא דברכות דלם סיים חפלתו קודם שכלתה עניית אמין מרוב הצטר דיכול לענות, דעניית אמין

שערי תשובה

קבה א] שותקין. עיי' באר היטב. ועיי' בספר הכוונות [ענין כוונה העמידה דרוש ג] כשיגיע הש"ץ לנקדישך צריך לחזור ולפסוע ג' פסיעות לפניו במקום שהיה עומד בתפלה הלחש ויסתום עיניו בכוונה גמורה כו', ובי חיבות אלו נקדישך ונעריצך (הוא מנהג ספרדים לומר כן בכל תפלת שחרית

ביאור הגר"א

כו' אבל כו' אף את הבקי כו', וכן משמע בפרק תפלת השחר כו', [ע"כ]. ומשמע מדבריהם דרבן גמליאל לא פטר את שבעיר כלל בתפלת הש"ץ. אבל הרויף כתב שם אבל דעיר אין ש"ץ מוציאן ידי חובתן אלא עד דאתו לבי כנישתא ושמעו מש"ץ מתחלה ועד סוף, ומיייתי ירושלמי [דאש השנה ש"ד הלכה י] רב הונא צפורגאה בשם ר' יוחנן הלכד כרבן גמליאל [באילין] [ובאילין] רבוייטי רבויי עישונו שם מראש התפלה, וכן כתב הרא"ש שם בלשונו, וכן

15

SOLOVEICHIK, HAYYIM

חידושי הגר"ח

על הש"ס

ממרחק הגר"ח הלוי זצ"ל
שנת ענינים לפי סדר הש"ס

אוצר הספרים

ת.ד. פה"ק 5073

ירושלים
תשכ"ט

74 בשכח ולא אמר טל ומטר במנחה בע"ש דהדין דמתפלל ערבית שתיים ואף דבערבית לא יזכיר טל ומטר. וכבר הק' התוספות בברכות בשכח לומר יעלה ויבא מה מועיל מה שיתפלל ערבית שתיים כיון שעכשיו כבר אינו ר"ח ואינו אומר יעלה ויבא. אולם בטל ומטר אין להקשות כן משום דטל ומטר הוא מסדר התפילה וכשלא אמר הוי משנה כמטבע שטבעו חכמים וכאילו לא התפלל כלל, אבל יעלה ויבא רק חיוב הזכרה היא ולא הוי כלא התפלל רק שחייב להתפלל שנים כדי שיזכיר יעלה ויבא וע"כ שפיר מקשו מה מהני כשיתפלל ערבית שתיים.

(מהגר"ח ז"ל)

ב ע נ י ן ה ב ד ל ה ב ת פ ל ה

הנה בשכח להתפלל במו"ש"ק דכתפלל למחר שנים. באיזו יבדיל, אמר הגר"ח ז"ל דאף דתפילה שניה אתיא לתשלומין מ"מ צריך לאמר ה בדלה בראשונה משום דדין ה בדלה אינו סדר בתפילת ערבית של מ"ש כי אם שהוא הדין בתפילה ראשונה של חול ואף אם הוא תפלת יום א'.

ירושלמי ברכות

ברכת מזוזה

פ"ט ה"ד

הא דמברך מי שקובע מזוזה בבית חבירו אף שהוא אינו מקיים שום מצוה דקיום המצוה תלוי במי שעליו חיוב המצוה, ה"ט כיון שבזה המעשה יש בה קיום מצוה מעשה מצוה היא ומברכין על מעשה מצוה שעשה, ולא דמי לתולה ציצית בבגדו של פלוני אף שהוא לבוש בעת העשי' בהבגד דלא יהא צריך לברך משום דאין הקיום מצוה בחליית הציצית רק במה שהוא לבוש בטליה שיש בה ציצית לכן אין בגוף עשייתו קיום מצוה ואין זה מעשה מצוה שמברך עלי', אבל במזוזה הבית מחויב בקביעת מזוזה ובקביעתו מתקיים המצוה של קביעות מזוזה והרי היא מעשה מצוה ומברכין עלה.

פ א ה

בענין אכילת עראי קודם מירוח

פ"א מ"ו

משנה ו' פ"א דפאה, ומפקיד מה שירצה ופטור ממעשר עד שימרח, ומאכיל לבהמה חי' ועוף עד שימרח, ונוטל מגורן עד שימרח. והנה היתרא דמאכיל לבהמה פי' בתוס' בכ"מ משום דאכילת בהמה הוי עראי, והק' הראשונים אמאי לא תני במשנה דמוחר עראי עד שימרח. וברמב"ם פ"א ממעשרות כ' דאכילת אדם מותר עראי עד שיראה פני הבית דאז הוקבעו למעשר, וגבי אכילת בהמה כ' דמאכיל לבהמה וכו' אכילת קבע עד שימרח ומפקיר כל מה שירצה ואחר מירוח אסור, ומאכיל לבהמתו אכילת עראי אפי' אחר ראית פני הבית. והנה דין חיוב התבואה במעשר וקביעותהם לטבל שני דינים הם, דבגמר מלאכתם הוי שעת חובתם וזהו ע"י מירוח, ודין ראית פני הבית היינו שאז הוקבעו לטבל. וכך מוכח מלשון הרמב"ם שהמירוח קורא גמר מלאכה, וראית פני הבית הוא בלשון קביעות למעשר, ואיסור טבל תלוי בשעת קביעותו אבל חיוב הפרשה נעשה ע"י מירוח.

והנה, הא דמבואר במשנה דקודם מירוח מפקיר מה שירצה ופטור אבל אחר מירוח לא, פי' התוס' בכ"מ דהיינו משום דלאחר מירוח שכבר נתחייבו לא מהני הפקר לפוטרים. אכן הרמב"ם מדבריו כאן נראה פי' אחר, דהרי דין זה

רצט
רצט
שא
שב
שד
שו
שח
שי
שיד
שיד
שטו
שין
שיט
שכב
שכב
שכה
שכו
שכז
שכז
שכט

נפש הרב

למלאות שנה לפטירת מרן
הרב יוסף דוב הלוי סולוביצ'יק זצ"ל

לקוטי אמרים
תיאורי מעשים
ודברי הערכה

כתובים וערוכים בעזה"י בידי
צבי שכטר

הוצאת בית המדרש ד'פלאטבוש
ירושלים ה'תשנ"ט
הוצאה שלישית

למקומו. ובתפילת מעריב, עמד על מקומו עד שגמר השי"ץ לומר עושה שלום במרומיו שבגמר הקדיש תתקבל. וכן נהג בליל יוה"כ, לעמוד על מקומו כשעה שלמה (כל זמן אמירת הסליחות), עד שסיים השי"ץ עושה שלום במרומיו שבסוף קדיש תתקבל.

ובערב ר"ה כשכל הקהל היו עסוקים בהתרת נדרים באמירת הנוסח הארוך [שמעו נא רבותי וכו'] הנדפס בסידורים [ויש באחרונים כמה וכמה טענות נגד הנוסח המקובל], היה נוהג רבנו לומר בקצרה (באנגלית) שנהג תמיד במנהג טוב לעמוד בשעת חזרת השי"ץ ובשעת קריאת התורה, ואיננו מתחרט על הנהגתו הטובה אלא מתחרט הוא על כך שלא אמר בלי נדר, כי חושש הוא שלא יוכל לעמוד כל הזמן בימים הנוראים בשעת קריאת התורה ובשעת חזרת השי"ץ, על כן מבקש הוא התרה אך ורק על מנהג זה, ולמרות שהתירו לו, מכל מקום המשיך לעמוד גם ברי"ה וגם ביוה"כ בשעת חזרת השי"ץ ובשעת קריאת התורה. ופעם הזכיר רבנו, שברור לו שהעמידה בשעת קריאת התורה איננה מדינא אלא רק ממדת חסידות, כי זוכר הוא היאך שאביו הגרמ"ס היה עומד, והוא (בצעירותו) היה יושב בסמוך לו ממש, ואף פעם לא ציווהו שיעמוד, ואילו היתה העמידה מדינא, ברור לו שלא היה אביו מניחו לישב.

ומעיקר הדין היה סבור רבנו שאפילו בשעת אמירת ועניית ברכו את ד' המבורך וכו' ג"כ אי"צ הקהל לעמוד [ודלא כמשנה ברורה סי' קמ"י ס"ק י"ח בשם כמה מהאחרונים], אף דברכו ודאי הוי דבר שבקדושה, דבאמת מעיקר הדין בודאי היה לנו לומר שאף קריאת התורה דינו כדבר שבקדושה להצריכה עמידה, וכמו שצריכים עשרה לקריאת התורה מהאי טעמא, עגמי מגילה (כג:), אלא דמקרא דובלכתך בדרך ילפי ב"ה (ברכות י:). דכל אדם קורא כדרכו. והך קרא קאי אף אקריאת התורה, והיתר מיוחד הוא זה, דלמרות מאי דשפיר הויא קריאת התורה דבר שבקדושה, מכל מקום אי"צ עמידה. וממילא נראה, שמאחר שאף אמירת ועניית הברכו ג"כ מהווה חלק מעצמי מקריאת התורה, אף הם נכללו בהך היתרא, דאי"צ עמידה.

76 ענין חזרת השי"ץ: בחזרת השי"ץ דמוסף של יו"ט, שהכהנים נושאים

אז את כפיהם נהוג אצלנו שהשי"ץ אומר אלקינו בכדי שלא תהא קריאת "כהנים", ואמירת הפסוק כהפסק באמצע תפילת השי"ץ, וכדברי התוס' יענה. ובפשוטו נראה שהשי"ץ צריך לומר כל הנוכ [ודלא כמנהג שהזכיר הרמ"א לאו"ח סי' קכ"ח ו בקול רם, ויש שמה תשעה השומעים והמקשיבי מתפילת השי"ץ, דבי ענינים נפרדים יש בהלכה, ת הציבור, ותפילה כציבור היינו מה שיש עשרה תפילה בלחש ביחד במקום אחד, ותפילת הצינו שהחזן משמש כשלוחם של הציבור להתפלל תפ ודוגמת כהן המקריב קרבן צבור בביהמ"ק, שר בעד כל הציבור [וכה"ג יש בשלטי גבורים] (סוף נ שהביא בשם מו"ה (והוא מורי זקני הרב, דהיינו התוס' רי"ד), דענין זה שהשי"ץ מוציא אפילו א ואניסי, שלא אמרו כן אלא בתפילות, שהן כנגד שופר ומקרא מגילה, אין שי"ץ פוטר עם שבשז לשמוע. (ד"ע). וע"י משנה ברכות סוף פרק אין ע וטעה, סימן רע לו. ואם שי"ץ הוא, סימן רע לשוי אדם כמותו. ועשו"ע או"ח ה"ל ר"ה (רס"י תקפ"ו ישראל כשרים הם (לשמש כשי"ץ), רק שיהיה נ מתפלל בחזקה, אין ענין אחריו אמן. ועי"ש בבו למשניות תרומות פ"א, דבשליחות בעינן מו שלוחכם לדעתכם, וכנראה דס"ל להגר"א שהחז מדין שליחות, וכפשטות לי המשנה הנ"ל. ובפשו דמדין שלוחו של אדם כמותו היה לנו להחשיב נאמרה ע"י כל אחד ואחד ממשלחיו, ואדרבא, א רוצים שכל אחד ואחד יתפלל לבדו [דזהו עני התפללו], אלא רצוננו בחזרת השי"ץ — שכל תפילה אחת בעד כולם. וזהו ענין "תפילת ה דלשון המשנה הנ"ל, שצרפו ענין שלוחו של אדכ התפילה, מליצה בעלמא היא.

אז את כפיהם נהוג אצלנו שהשייץ אומר אלקינו ואלקי אבותינו וכו', בכדי שלא תהא קריאת "כהנים", ואמירת הפסוקים יברכך וכו' נחשבת כהפסק באמצע תפילת השייץ, וכדברי התוס' ברכות (לד.) ד"ה לא יענה. ובפשוטו נראה שהשייץ צריך לומר כל הנוסח של או"א בקול רם [ודלא כמנהג שהזכיר הרמ"א לאו"ח סי' קכ"ח ס"י]. דוק מה שאומר בקול רם, ויש שמה תשעה השומעים והמקשיבים, הוא דנחשב כחלק מתפילת השייץ, דב' ענינים נפרדים יש בהלכה, תפילה בציבור, ותפילת הציבור, ותפילה בציבור היינו מה שיש עשרה בני אדם המתפללים תפילה בלחש ביחד במקום אחד, ותפילת הציבור היינו חזרת השייץ, שהחזן משמש כשלוחם של הציבור להתפלל תפילה אחת בעד כולם, ודוגמת כהן המקריב קרבן צבור בביהמ"ק, שהוא קרבן אחד העולה בעד כל הציבור [וכה"ג יש בשלטי גבורים (סוף מס' ר"ה) בשם הריא"ז שהביא בשם מז"ה (והוא מורי זקני הרב, דהיינו זקנו של הריא"ז בעל התוס' ר"ד), דענין זה שהשייץ מוציא אפילו את עם שבשדות הואיל ואניסי, שלא אמרו כן אלא בתפילות, שהן כנגד תמידים, אבל תקיעת שופר ומקרא מגילה, אין שייץ פוטר עם שבשדות, אלא כולן צריכין לשמוע. (ד"ע)]. ועי' משנה ברכות סוף פרק אין עומדין (לד.), דהמתפלל וטעה, סימן רע לו. ואם שייץ הוא, סימן רע לשולחיו, מפני ששלוחו של אדם כמותו ועשוי' או"ח ה"ה ר"ה (רס"י תקפ"א בהגהת הרמ"א), דכל ישראל כשרים הם (לשמש כשייץ), רק שיהיה מרוצה לקהל, אבל אם מתפלל בחזקה, אין עונין אחריו אמן. ועיי'ש בבהג"א (סי' י"ז) שצין למשניות תרומות פ"א, דבשליחות בעינן מה אתם לדעתכם אף שלוחכם לדעתכם, וכנראה דסי' להג"א שהחזן משמש כשליח הציבור מדין שליחות, וכפשוטו לי המשנה הנ"ל. ובפשוטו היה נראה דזה אינו, דמדין שלוחו של אדם כמותו היה לנו להחשיב את תפילת השייץ כאילו נאמרה ע"י כל אחד ואחד ממשלחיו, ואדרבא, אין רצוננו בזה, דאין אנו רוצים שכל אחד ואחד יתפלל לבדו [דזהו ענין תפילה בלחש, שכבר התפללו], אלא רצוננו בחזרת השייץ – שכל הציבור יגישו לפני ד' תפילה אחת בעד כולם. וזהו ענין "תפילת הציבור". ובפשוטו נראה דלשון המשנה הנ"ל, שצ"פ ענין שלוחו של אדם כמותו לשייץ החוזר על התפילה, מליצה בעלמא היא.

ולא יאמרו אתה קדוש, דענין נוסח לדור ודור שאומרו הברכה שנקבע לשייך המתפלל בניגוד לנוסח הברכה שבכדי לשלב את הקדושה עם ברכת קדושת השם שהקדושה הרי מסתיימת בפסוק ימלוך די לעולם אי הללוקה, ותיכף ומיד אומרים עוד הפעם את הלשון נ בכדי לעשות המשכיות וצירוף בין הקדושה והברכה הקדושה היא הזכרה לעצמה שמוסיפים בקשר לב היא חלק-עצמי מגופה של הברכה, ולפיכך אף האו התפילה שבלחש שלהם, גייכ יש להם להמשיך ולו נוסח אשכנז], ולא אתה קדוש, בכדי שתהפך הקדו עצמי מגוף הברכה. ומדברי הרמ"א הללו הוכחה לי דבעינן שתאמר הקדושה בתוך השמונה עשרה שלו, אחד ואחד קדושה בזמן שחרית ובזמן מנחה, דענו צריכה להיות בתורת חלק-עצמי מברכת קדושת השם צריכה להאמר בתורת חלק-עצמי מתפילת ה ואם נרצה לומר שאין קדושה נאמרת אלא בתוך חז אין מקום לומר "א הויכע קדושה" בכלל.

□ □ □

ברוך הוא וברוך שמו: המחבר (סיי קכ"ד ס"ו) השייך שעל כל ברכה שאדם שומע בכל מקום, או שמו. ובשם הגר"א הובא במעשה רב (סיי מ"ג) וברוך שמו. ועיי"ש טעם הדבר, ובמשנה ברורה (י) טעם אמרו בזה משום דהוי הפסק. ורבנו אמר בזה החיים (שער ב' פ"ד) שכל מה שאנו משבחים להו מדותיו ית', ולא על עצמותו, דאיתא בתקוני זוהר ד ביה (בעצמותו) כלל וכלל¹, ולפיכך אנו אומרים

1. ועיי' בסי' איש ההלכה (עמ' קפה בהערה) שלדעת הזו בשם כלל וכלל, ודלא כדעת הכוזרי והמורה נבוכים.

וממילא היה נראה לומר, שבכדי להחשב כ"תפילת הציבור", בעינן שיהיו שמה תשעה השומעים והמקשיבים לברכת השייך, ובעינן נמי שיאמר די שפתי תפתח (בתחילת השמונה עשרה) ויהיו לרצון אמרי פי (שבסוף התפילה) גייכ בקול רם, דאיתא בגמ' ברכות (ד:), דלפיכך אין בזה משום הפסק בין גאולה לתפילה, דכיון דתקינו רבנן למימר די שפתי תפתח, כתפילה אריכתא דמיא, וכל מה שאומר השייך בלחש ואין שמה תשעה השומעים ומקשיבים לברכותיו, איננו נחשב כחלק מ"תפילת הציבור".

וכן יש לשייך לדקדק לומר מודים בקול רם, באופן שישמעו הציבור, דלהקרא תפילת הציבור בעינן שישתתפו הציבור בזה שיקשיבו לתפילתו. וכן ידקדק לומר כל הנוסח של ברכת מעין שבע בקול רם. [וכמבואר כל זה במשנה ברורה].

ונראה, דחובת הציבור להתפלל "תפילת הציבור" אין זה רק בכדי שיצאו ייח קדושה, דאפילו אמר החזן "א הויכע קדושה", ושוב התפללו כולם בלחש, מתחייבים שוב לראות שהשייך יחזור על התפילה בקול רם.

ועיי' רמ"א לסיי קכ"ד ס"ב, שכשיש שעת הדחק ואין פנאי להשייך לחזור על התפילה ומתפללים "א הויכע קדושה", שהציבור מתפללים עמו מלה במלה בלחש עד לאחר הקל הקדוש. [ועיי"ש במשנה ברורה סק"ח, שאם אין השעה דחוקה כ"כ, שלא יתחילו הציבור רק לאחר שאמר השייך הקל הקדוש. ועיי"ש בכף החיים שדעת כמה אחרונים אינה כן.] ונראה לבאר בדעת הרמ"א, שמן הנכון לומר קדושה באמצע השמונה עשרה שלו, ובשלמא כשיש חזרת שייך, והיא נחשבת כתפילת הציבור, והיא מצטרפת לכל המנין, וחשיב כאילו כולם ביחד הגישו תפילה אחת להקב"ה, דוגמת ציבור המגישים קרבן ציבור אחד בעד כולם, הרי נמצא שאמרו קדושה באמצע "תפילת הציבור" שלהם. אך בשעת הדחק שאומרים רק "א הויכע קדושה", בכדי שתהיה הקדושה באמצע השמונה עשרה שלהם, בעינן בדוקא שיתחילו כולם להתפלל מלה במלה עם השייך. וכן נהג רבנו.

ועיי"ש עוד במשנה ברורה (סק"ט), שמדברי הרמ"א שכתב שהציבור מתפללים מלה במלה עם השייך מתבאר שיאמרו לדור ודור נגיד גדלך,

ולא יאמרו אתה קדוש, דענין נוסח לדור ודור שאומר השי"ך, איננו נוסח הברכה שנקבע לשי"ך המתפלל בניגוד לנוסח הברכה ליחיד, אלא ענינו, שבכדי לשלב את הקדושה עם ברכת קדושת השם, התקינו נוסח זה, שהקדושה הרי מסתיימת בפסוק ימלוך ד' לעולם אלקיך ציון לדור ודור הללוקה, ותיכף ומיד אומרים עוד הפעם את הלשון לדור ודור נגיד גדלך, בכדי לעשות המשכיות וצירוף בין הקדושה והברכה, שלא יראה כאילו הקדושה היא הזכרה לעצמה שמוסיפים בקשר לברכה שלישית, אלא היא חלק-עצמי מגופה של הברכה, ולפיכך אף האומרים קדושה בתוך התפילה שבלחש שלהם, ג"כ יש להם להמשיך ולומר לדור ודור [לפי נוסח אשכנז], ולא אתה קדוש, בכדי שתהפך הקדושה להיות כחלק-עצמי מגוף הברכה. ומדברי הרמ"א הללו הוכחה ליסוד שייסדנו לעיל, דבעינן שתאמר הקדושה בתוך השמונה עשרה שלו, ולא סתם שיענה כל אחד ואחד קדושה בזמן שחרית ובזמן מנחה, דענין אמירת הקדושה צריכה להיות בתורת חלק-עצמי מברכת קדושת השם, וברכת קדושת השם צריכה להאמר בתורת חלק-עצמי מתפילת השמונה עשרה, זו"פ. ואם נרצה לומר שאין קדושה נאמרת אלא בתוך חזרת השי"ך, א"כ שוב אין מקום לומר "א הויכע קדושה" בכלל.

ברוך הוא וברוך שמו: המחבר (סי' קכ"ד ס"ה) כתב בהל' חזרת השי"ך שעל כל ברכה שאדם שומע בכל מקום, אומר ברוך הוא וברוך שמו. ובשם הגר"א הובא במעשה רב (סי' מ"ג) שלא ענה ברוך הוא וברוך שמו. ועיי"ש טעם הדבר, ובמשנה ברורה (שם סי' כ"ב). ועוד טעם אמרו בזה משום דהוי הפסק, ורבנו אמר בזה עפ"י דברי הסי' נפש החיים (שער ב' פ"ד) שכל מה שאנו משבחים להקב"ה הכל מוסב על מדותיו יתי, ולא על עצמותו, דאיתא בתקוני זוהר דלית מחשבה תפיסא ביה (בעצמותו) כלל וכלל,¹ ולפיכך אנו אומרים תמיד — נקדש את

1. ועיי' בסי' איש ההלכה (עמ' קפה בהערה) שלדעת הזוהר אין עצמותו נתפסת בשם כלל וכלל, ודלא כדעת הכוזרי והמורה נבוכים.

י בעינן
ינן נמי
ומרי פי
כך אין
ימר די
יש ואין
כחלק

הצבור,
קשיבו
ול רם.

בכדי
תפללו
בקול

השי"ך
ללים
ברורה
לאחר
אינה
אמצע
תפילת
הגישו
בעד
אך
דושה
תפלל

הצבור
גדלך.

24

Lehrfield, Daniel

ספר

בינת דניאל

כולל

חידושים וביאורים על סוגיות הש"ס
רובם בסדרי נשים ונזיקין

חלק ראשון

מאת

דניאל לרפלד

בלאאמור הרה"ג רבי יהודה לייב שליט"א

25

בקשה מחמה עלם מהוהה, לא שייך שומע כעונה, שזכו יסוד בקשה שנעשה רק על ידי מי שצריך ובלא זה לא חל חלוה שם בקשה על הפילה, ואעפ"י שהכל היו רק נוסח אחד דהיינו נוסח שהקנו חז"ל מי"מ זהו רק בדרך קולה כדי שיהיה מורגל הפילה ציד הכל כמוש"כ הרמב"ם בפ"א מהלכות הפילה, אבל מי"מ הפלא דהפילה היו בקשה ומו שצריך הוא שיבקש.

→ וא"כ נפי שיטה זו ל"ע איך מוטייל לנחל הפילו ע"י הש"ס ומש"ג מוכרה מזה שהון מהפילה יחיד שהז"ל היקנו,

היקנו עוד הפילה דהיינו הפלא דהפילה ליבור, וזהו הפלא דהפילה חדשה עם דינים וקיומים מיוחדים, וכל מי ששייך לציבור יולא ע"י הפילה זו ודומה לקרצן ליבור, וע"י שליחות ומינוי של ליבור נעשה הפילה הש"ס הפלא דהפילה אחרת דהיינו הפילה הליבור, וראיה לזה דהא כמה ראשונים לומדים שבפילה זו מוליא הפילו עם שבשדה כמבואר בגמ' ר"ה דף ל"ב אעפ"י שלא באים לשמוע לציבורים ולא שומעים הפילה הש"ס, ול"ע איך יולאים ה"ה כה"ג יוכה שומע כעונה, אלא ע"כ יולאים הוצה הפילה ע"י הפילה זו שהקנו חז"ל בשבילם, להולאים, ודומה לקרצן ליבור שמי ששייך לציבור יולא ע"י הפילה זו, אולם חז"ל הקנו שמי שבקי אינו יולא ע"י הפילה זו של הליבור ול"ע להפלא דהפילה יחיד, ורק שאינו בקי זהו הנוסח יולאים דהפילה זו של הליבור כמבואר בגמ', וראיה לזה מספר השבועות הגאונים שנדפס עם הנהגות הרד"ל ז"ל השבוע שמי"ו ח"ל שליה ליבור מוליא רבים ידי הוצהם אעפ"י שעדיין הוא לא התפלל וחזר ומתפלל, והני נוילי דדעיבדז אבל לכהנייה נח, דהא כיון דלא מכופר בהנייה לא יכפר, דהניז והקריב זה העל"ה וזה עולתו ואח"כ והקריבו את קרבן העם וכחיד וכיפר צדו וכי ואח"כ כל קהל ישראל, ואינו יולא ידי הוצהו כהכזה דלני על ליבורא דהא יכול הוא לכיון ולא הכירו רבנן אלא ליחיד, ותו דלהרי סיטורי לא אטרחרו רבנן לכיון הד ליה והד לליבורא, הנכך לכהנייה נח יולי משומד עד דלני על יפשיהו בלהש יודכי גרמיה וזהו יכפר ענייהו עכ"ל, ול"ע על מש"כ הגאונים שבדעיבדז אם לא התפלל הפילה עלמו שיכול להתפלל להוליא רבים ידי הוצהם, מי"מ אח"כ שוב צריך להתפלל הפילה יחיד שאינו יולא דהפילתו שהתפלל בתורה ש"ס שהא הוא יכול לכיון, שלכאורה דצריכה אינם מוציאים כול שהא סוף סוף התפלל, אלא ע"כ ל"ל כמוש"כ שזהו הפלא דהפילה אחרת שנקראת הפילה ליבור, ויולא זה רק אלו שלא יכולים להתפלל משבמם, וזה שיכול להתפלל שפיר אינו יולא חייבי דהפילה שהא הוא מתחייב להתפלל הפילה יחיד.

→ אולם מי"מ הגם שדין דין אמה מי"מ איך אפשר ששם שבשדותי יולאים ע"י הפילה הש"ס אעפ"י שלא שמוע ממנו, סו"כ זהו הוצה הגוף ואיך זה נפקע ע"י הפילה הליבור, ומש"ג מוכרה מזה, שמה שיוולאים ע"י הפילה הש"ס היו רק נוסח הפילה שהיקנו חז"ל וכמבואר ברמב"ם פ"א מהלכות הפילה שמתחילה כל אחד התפלל לפי יכולתו, אח"כ כיון שגלו ישראל והתבלבלו בשפות וכיון שראה עזרא וצ"ד עמדו והקנו להם שמונה עשרה ברכות על הסדר ע"ש, וא"כ חייב זה של י"ה ברכות וגוססם היו הקנה אנשי כנה"ג, ואם דילג ברכה אעפ"י שיוולאים חוצה הפילה מה"ה מי"מ צריך לחזור ולהתפלל משום שלא ילא חוצה הפילה שהקנו אנשי כנה"ג, ובתפילה זו הקנו ששם שבשדותי יולאים ע"י הפילה הש"ס, אבל מי"מ ע"כ חוצה הפילה שהיו חוצה הגוף של כל יחיד לא נפטרו עדיין, ונראה שכל אחד ואחד חייב להתפלל בשביל עצמו אינו הפילה קלרה, ויולא מזה שיש ב' קיומים בתפילה, כמבואר באמה

בחיודשי

מכוח שאף שיחידים קיבלו אותה מי"מ לא נהשב כחפלא דהתיובת דליבורא מלד הליבור ויכולים לבעלם ואהו שבאמה כה יש להם נעטם ורק ההכרח היו מלד שהפשט וכמוש"כ האו"ש ע"פ הרמב"ם בהקדמתו לפיהם ואהו שדין נהפשט לא היו דין בחפלא דהקנהם ורק דין לדי.

סימן קח

בדין מוציא את הבקי

בר"ה דף ל"ד: למה שניה ליבור יורד לפני התיבה וכו' אמר ר"ג כשם שמוילא אה שאינו בקי כך מוליא אה הבקי ונחום' שם ד"ה כך, ח"ל מכלן פסק בה"ג יחיד שטעה ולא הזכיר של ר"ה וכיון לכו להפילתו של ש"ס מתחילה ועד סוף ויולא אעפ"י שהוא בקי, ואין ראיה מכלן דהא מסקינן רש"ב"ג אומר אינו מוליא אלא עם שבשדות דאנייה במלאכה ואין יכולין להסדיר הפילתו, אבל דעיר לא, ומיבו בקונטרם משמע לקמן שרואה לפרש בשלא כיון לכו לכהנייה ולא שמת הפילה וכו', ולפירוש זה מלינו למימר דליבור היכה דשמועו יולאין וכן משמע דפרק הפילה השחר דאמר ר"א טעה ולא הזכיר גבורות גשמים וכי אין מהזירין אותו יכי משמע דליבור יולא ע"י ש"ס, ואפילו לפי מה שפירש עם שבשדות ששומעין משניה ליבור יולאין אבל דעיר לא, יש נחלק בין היכה דהתפלל ועשה להיכה דלא התפלל כנג עכ"ל, ונחום' ברכות דף כ"ט: ד"ה טעה הוכיף בשם הר"מ דדוקא שכה להזכיר של ר"ה אבל שכה ברכה שלמה מהזירין אותו ואינו יולא דשמיעתהו מש"ס עכ"ל, ול"ע בכל זה, ובפרט מה שהודש הוכי' שאע"פ שבעיר אינו יולא מי"מ אם התפלל ועשה שפיר יולא ע"י שמיעתהו מהש"ס.

ומש"ג בכל זה שהנה מהרש"אונים מבואר שלא מהני דין שומע כעונה גבי הפילה, ובחיבור ההשועה בהמאורי מאמר ב' פ"ז הביא חז"ל ואעפ"י שש"ס מוליא אה היחיד ידי חוצה, דוקא שליה נכור, אבל שאר יחידים אין מוליאין זה אה זה והוא שהמרו יהוד שלא הקע הצירו הוקע לו, יהוד שלא צרך אין הצירו מצרך לו וכו' אבל דהפילה אה שאפשר לשאינו בקי לנחל ע"י ש"ס לא הקנו שיהא היחיד רשאי להוליא שנה בליבור, ומשום נח מינוי שליה להפילה אלא אח"כ בעשרה ואפילו לא התפלל זה, אין חצרו יולא ע"י הפילה של זה, ושומע כעונה שנאמר אף בצקו, וכן כעונה אמן שהוא גדול יותר מן המצרך דוקא ששומע מפי ש"ס וכי והרצ ר' אברהם אהר שמתאר שבהפילות אינו אלא דרך בקשה ורחמים אין היחיד מוליא אה הצירו אף כשלא צריך לעמו, שלא אמרו מוליאין אלא בהודאות כגון ברכה המורה אבל דבר של בקשה מי שצריך יבקש עכ"ל.

והנה חידוש לנו הר"ה חידוש עלום שנכלל אינו מוטייל דין שומע כעונה דהפילה, שמי שצריך הוא יבקש, ובציבור דבריו נראה, או שסבד שבשם מהות הפלא דהפילה היו דבר שבגופו, וכמוש"כ הגר"ה בחידושי רבינו חיים הלוי שיעקר הפילה היו עמידה לפני המלך ומכיון לכו, ובלא זה היו מהטסק בעלמא, ואין לו הפלא דהפילה כלל, ואעפ"י שלכאורה צנוסח הפילה שפיר שייך דין שומע כעונה וכמו שנגיד בס"ד לקמן, מי"מ הליבור היו רק כחולאה מה שחושב לצבו וקיום ממנה, אבל הפלא דהפילה היו עמידה לפני המלך לבקש לרכיו, וזהו לא שייך להוליא שהיו דבר שבגופו ודומה למש"כ הגר"ה בספרו אמרי נועם שלא שייך דין שומע כעונה בק"ש משום שמתחתו היו קבלה עול מלכות שמים וכן הלא, ועוד י"ל בציבור דבריו שהפילה כיון שהיו

סימן קט אבל אינו נוהג אבילותו ברגל

הריטב"א זריש פ"ג דמועד קטן הביא בשם ה"מ שדברים שנלמעה נהג ציוס טוב ללא עדיף משבת ואכתי קרי ציה ושמחה בחגך, ויש שפירשו שאינו נוהג אבילות כלל ואל דמי לשבת שעולה למנין מה שאין כן ברגל שאינו עולה באבילות וכו'. ונלמעה מבוחר מדברי הריטב"א שחלוק שבה מיום טוב, ששבת אף על גב שיש בה דין שוגג מ"מ קיומי דיוי עוגג אינו בגדרה עלמנו רק הוי צמטשה, שריך לכבד ולענגה וכל קיומה הוי צמטשה כמו אכילה שתיב וכל אלו בלא בגדר של וקראה לשבת עוגג, מה שאין כן צמטשה יוס טוב שקיומה לא הוי צמטשה אלא בגדרה עלמנו שחיה צמנצ של שמחה וזה אי אפשר אם שרוי באבילות ושפיר אבילות הוי סתירה לשמחה יוס טוב אפילו לדברים שנלמעה.

אולם ה"ש מפרשים שסוברים שגם ציוס טוב נוהגים בדברים שנלמעה סוברים שגם קיוס שמחה יוס טוב הוי גם על ידו מעשה ולא הוי דין בגדרה, והיה יכול לדחוק שזהו שיטה חוספיה כאן שסבר שאין כאן מלוא שמחה יוס טוב צמנצ הוב כיון שאין כאן שלמי שמחה, פירוט שדין שמחה הלוי צמטשה וקיומה של עבודה, אולם צלמלו יש לומר שגם ה"ש מפרשים סוברים שדין שמחה יו"ט הוי דין בגדרה מכל מקום סוברים שלא נקראה סתירה לאבילות רק אם הוי סתירה בקיומה במלואות כמו דברים שצפרהסיה מה שאין כן לשאר השיטות שסוברים שכיון שהוי שמחה יוס טוב דין בגדרה אם כן הסתירה הוי מלד עלם חפלא דדבר מלד עלמה, וצמח"י נבחר עוד לופן אחר צזה.

ויש להביא ראיה שאבילות ושמחה יו"ט הוי בקיוס בגדרה וסתירה ממה שכנה הריטב"א לקמן שדווי הוי מדרבנן ומכל מקום נוהג ינדווי ברגל, וביאר הריטב"א שכיון ששמחה באכילה צטר וכיוצא צו אין הרגל מהחלל וקרי ציה ושמחה בחגך. ולכאורה קשה נימא זה גם כן גבי אבילות שלא הוי ציעול שמחה יו"ט, ועל כרחך ריך לומר שחלוק ינדווי מלציה שטל אבילות הוי סתירה לשמחה יו"ט מה שאין כן ינדווי שצטלם חפלא לא הוי סתירה לשמחה יו"ט רק שצקיומי דיוי ינדווי חסר צמטשה אכל צעלם גדרה לא נקרא חסרון צמטשה יו"ט. וע"י גם צספר המכה שכתב שגבי מנודה אינו מגלה קודם הרגל מה שאין כן אכל משום שעיקר מערה של שמחה יו"ט הוי להסיר אבילותו ויעצורני מלצו וישמה צכניסת הרגל שלא יראה עלמנו מנול, אכל מנודה אין פירוטו משום אבילות, וע"ש. הרי מבוחר כמו שכתבתי שאבילות עיקרו הוי בגדרה ולכן שמחה יו"ט הוי להסיר מלצו.

והנה מלחתי צספר עמק צרכה שכתב צטס הגלצ"ד דצריסק זליל שחלוק שמחה יו"ט משמחה פורים שגבי שמחה יו"ט העיקר הוי שמחה השס, וצטר ויין הוי רק ענינה להביאו לשמחה זחה, מה שאין כן צפורים שיש חיוצ לצסומי עד ללא ידע, על כן עלם השחייב והאכילה הוי שמחה, וע"ש. וצזה מבוחר שפיר מש"כ המרדכי שגבי פורים אף על פי שיש דין שמחה מכל מקום נוהג צו אבילות משום שגבי שמחה פורים העיקר הוי המעשה שמחה, אכל לא הוי דין בגדרה ולכן נוהג אבילות.

והנה שיטה הצב"א הובא צר"ש צמו"ק שבה מה לו מה ציו"ט עלמנו שיו"ט שני עולה למנין אכל אינו נוהג אבילות בה, מה שאין כן אם מה לו מה ציו"ט שני דרבנן ינהג צו אבילות שובא עשה דאורייתא של אבילות וידחה עשה דרבנן של יו"ט שני. וכהו זהו שיטה הרמב"ם גם כן, וזהו אליבא דשיטה שסבר שיוס קצורה ומיחה דין אבילותו צלוהו

צחידושו רבינו חיים הגוי, א) עלם חפלא דהפילה של עמידה לפני ה', צ) מעשה דהפילה דהיינו נוסח דהפילה שחז"ל תיקנו (וקודם נזה הוב מעשה הפילה לפי צחות נבינו של כל אחד ואחד). ועכשויו נוכל לבאר צס"ד אה שיטת הצב"א שדעתו הוי שאם עשה דהפילה צכסי"ג אטפ"י שבוה צקי (ויש שיטות שרונים להגיד שטי"י שטעה מוכה צצמחה המתפלל לא הוי צקי צחפילתו ולכן יולא ע"י הש"ל, אכל מהצב"א צעלמו לא משמע כזה וכמבוחר צחוס"י שיולא אטפ"י שבוה צקי, וייד דה"ה החוס"י צצרכות כתב שדין של צב"א הוי דוקא אם שכה יעלה ויבא אכל אם שכה צרכה שלמה מחזירין אותו ע"ש, ואם כל הדין הוי משום שכיון שטעה נחשב אינו צקי א"כ מהו הצדל צין זה לזה ודו"ק), יולא צקי ע"י הפילה הש"ל, אולם דוקא אם שמע כל דהפילה מתהייה עד סוף, וצ"כ למה יולא הפילה כיון שחוס"י צקי מיכה מיקרי.

ומש"כ כמוש"כ שמה דאמרין שלא שייך דין שומע כעונה דהפילה זהו רק מה שנוגע לקיוס הראשון של הפילה דהיינו עלם חפלא דהפילה של עמידה לפני ה', ולכן מו שלא החפלא עדיין אמרין שלא שייך גציה שומע כעונה, שבה צקשה נרכיו מהקציה ע"י הפילה לא שייך ע"י אהר. ולכן חיוצו הוי להחפלא צנוסח שחז"ל תקנו.

משא"כ אם החפלא ורק שטעה צחפילתו ששכה יעלה ויבא וכדומה, א"כ מלד עלם חפלא דהפילה וקיומו מה"ת כבר קיוס, ונחשב שצבר צקש נרכיו, ורק מלד שהסר צמעשה דהפילה מלד שחז"ל תיקנו ו"ה צרכות על הסדר חייב לחזור וע"י מהדש הצב"א שצכסי"ג שייך דין שומע כעונה, שנלחה חיוצ של נוסח דהפילה שחז"ל תיקנו לא גרע משאר צרכות שיולא ע"י שומע כעונה אפילו צצק, ומבוחר שפיר דברי הצב"א והוס", אולם תוכ"י צצרכות נקטו שדוקא ה"ס שכה יעלה ויבא אכל אם שכה צרכה שלמה מחזירין אותו ואינו יולא משמעו, והציבור צזה עפיומש"כ חוס"י צצרכות דף כ"ו: שאם עטה ולא הזכיר של ר"ה צמחה לא יחפלא עיד צנינה, דגמה יחפני עוד הרי צבר החפני כל הפניה המנחה מצטוד יוס לצד ר"ה שלא הזכיר, א"כ אין מנחה כנוס אם יחזור ויחפלא צמולא ר"ה הרי לא חסיר עוד הפילה ר"ה, ו"ה צבר החפלא, ולא דמי לה"ה דאמר ה"ה עטה ולא החפלא מנחה צצטה דמהפלא ערציה צחול שחייס פירוט של חול משום שלא החפלא כלל א"כ ריזיה הפילה ר"ה צצמחפני ציו"ט"ש אטפ"י ש"ה יזכיר שג שבה עכ"ל, וצטס הגר"ם מסצורים דברי חוס"י שיעלה ויבא הוי רק חיוצ הזכרה ולא הוי כנח החפני, רק שחייצ להחפני שחייס כדו שחזירו הזכרה דיעלה ויבא וא"כ אם שוב לא שייך להזכיר דר"ה משום שצבר עבר הזמן שוב אינו חייב שחייס.

וא"כ נראה שזהו דעה הר"מ צחוס"י צצרכות שדינו של הצב"א הוי דוקא אם שכה יעלה ויבא משום שאז יש צידו ג"כ קיוס דהפילה של מעשה הפילה של ו"ה צרכות ורק שחסר לו הזכרה של יעלה ויבא שא"א לומר צצטי"ג, שחז"ל קצטו דהפילה וע"כ ריך לחזור, וצכסי"ג שגם מעשה הפילה יש לו ורק שחסר צהזכרה ע"ז שפיר שייך הדין של שומע כעונה להזיאו הזכרה זו ע"י דהפילה, אולם אם שכה צרכה שלמה שחסר לו צעלם חפלא דמעשה הפילה של ו"ה צרכות שחז"ל תקנו על הסדר, צזה לא מהני דין שומע כעונה, שחז"ל הפקיעו דין שומע כעונה לא רק מחפלא דהפילה אלא ג"כ מנוסח הצרכות שחז"ל תקנו, משום שמי שריך הוב שיעקש, ורק ציעלה ויבא שהוי הזכרה לחוד צמקום שקיוס צבר חפילתו דהיינו חפילת יו"ט, אז יולא ע"י חפילת הש"ל ודו"ק.

L